

Гупаловська Мирослава Богданівна

Тернопільський національний економічний університет

Вплив дефініції “принцип” на якість бюджетного контролю

Необхідність бюджетного контролю є об'єктивно обумовлена самим життям, широка сфера його застосування дозволяє стежити за дотриманням бюджетної безпеки, збалансованістю державного і місцевих бюджетів, суттєво впливати на розвиток ринкової економіки.

Роль та значущість бюджетного контролю проявляється у практичному задоволенні цілей державного і суспільного життя. Досягнення поставлених цілей є основою всієї управлінської діяльності, включаючи контрольну. Основна мета контролю полягає у тому, щоб забезпечити єдинство рішення і виконання, успішно виконати завдання, а також попередити можливі помилки.

На наш погляд, мета контролю більш конкретно виражається у завданнях, які спрямовані на її досягнення. Існує два основних підходи до визначення завдань контролю. За першого підходу завданням контролю полягає у тому, щоб виявити фактичний стан справ, зіставити його з наміченими цілями, оцінити ситуацію та запропонувати за необхідності коригувальні заходи, за другого - є контрольованість стану та поведінки об'єктів контролю до встановленої норми.

Водночас цілі та завдання контролю реалізуються з дотриманням певних принципів. Слово “принцип” походить від латинського “*prīncipium*”, що розуміється як початок або основа, базове положення, яке визначає всі наступні твердження, які впливають з нього.

Відзначимо, що сформулювати принципи контролю намагалися безліч практиків та теоретиків. Однак, аналіз наукових джерел свідчить про відсутність єдиного трактування принципів контролю. Основні принципи контролю зафіксовані у Лімській декларації керівних принципів контролю, що

була прийнята IX Конгресом Міжнародної організації вищих контрольних органів у жовтні 1977р. [5]:

- незалежність контролю як невід'ємного атрибуту демократії й обов'язкового елемента управління;
- законодавче закріплення незалежності органів контролю;
- визначення необхідності здійснення попереднього контролю й контролю за фактичними результатами;
- наявність зовнішнього та внутрішнього контролю як обов'язкової умови існування контролю;
- гласність та відкритість контрольних органів з обов'язковою вимогою додержання комерційної та іншої таємниці, що захищається законом.

Зазначені принципи знайшли подальше відображення у наукових працях багатьох дослідників. Зокрема Бутинець Ф.Ф. серед принципів контролю виділяє дві групи: основні і специфічні [3, с.57]. До основних принципів контролю він відносить раптовість, всеоб'ємність, безперервність, об'єктивність, точність, законність, своєчасність, незалежність, надійність, гласність, розподіл функцій, оптимальність, результативність, до специфічних – профілактика (попередження) порушень, виявлення порушень та визначення їх наслідків, вивчення причин та умов, що призвели до порушень, розрахунок та мобілізація виявлених резервів. Інші науковці розрізняють методологічні принципи, принципи організації та здійснення контролю (таблиця 1).

Узагальнені нами принципи в цілому розкривають призначення контролю, разом з тим вони не завжди враховують специфіку бюджетного контролю. Вважаємо, що ефективний бюджетний контроль повинен базуватися як на загальних принципах управління і контролю так і на властивих тільки бюджетному контролю принципах. На наш погляд такими принципами повинні бути:

- принцип законності, - передбачає перевірку дотримання законів та інших нормативно – правових актів бюджетного характеру, дає змогу підтримувати стійкість бюджетних процесів і стабільність бюджетного устрою, вчасно

виявляти виявляти відхилення від законодавчо встановлених правил і процедур, а також вносити до них необхідне коригування;

Таблиця 1

Принципи контролю

Класифікаційна ознака	Принципи	Автор
Методологічні принципи	Демократизм, гуманізм, пріоритет прав людини і громадянина, незалежність, законність, об'єктивність, гласність, систематичність, професіоналізм і конфіденційність	О. Большакова, Г. Кравченко
Принципи організації	Результативність, адресність, своєчасність, гнучкість і економічність	М. Мартиненко
	Законність, незалежність, збалансованість, системність	В. Бурцев
Принципи здійснення контролю	Законність, об'єктивність, невідворотність покарання осіб, що винні у фінансових порушеннях, а також притягнення їх до відповідальності	Е. Грачева, Л. Хорина
	Плановість, системність, безперервність, демократичний централізм, законність, об'єктивність, гласність, ефективність (дієвість)	Степашин С.В., Столяров Н.С., Шохин С.О., Жуков В.А.
	Гласність, об'єктивність, відповідальність	В. Бурцев

- принцип об'єктивності – передбачає забезпечення контролюючими органами неупередженого рівного підходу до всіх підконтрольних суб'єктів під час проведення контрольних дій, при узагальненні і реалізації результатів контролю;

- принцип незалежності – полягає у тому, що функції бюджетного контролера повинні бути незалежними, захищеними від будь-чийого втручання і оскарженими лише в правовому порядку;

- принцип компаративності , який який розкриває сутність механізму контролю і передбачає порівняння двох і більше величин, що відповідно мають нормативне та фактичне значення;
- принцип превентивності - контрольних дій, завдяки якому досягається завчасне здійснення контролю з метою запобігання виникненню суттєвих відхилень фактичного здійснення фінансового процесу від встановлених норм;
- принцип скоординованості, зміст якого полягає в тому, що контролюючі органи координують діяльність з метою запобігання дублювання дій, зайвого відволікання працівників підконтрольних органів, у разі потреби організовують спільні з іншими контролюючими органами заходи;
- принцип системності полягає у забезпеченні контролю на всіх стадіях бюджетного процесу шляхом створення відповідної організаційної системи контролю в країні;
- принцип гласності означає, що органи, уповноважені на здійснення бюджетного контролю, забезпечують доступність його результатів;
- принцип сталості полягає у тому, що процес контролю має носити характер безперервності та сталості; всі форми контролю застосовуються в кожний окремий для них відрізок часу, охоплюючи періоди здійснення операцій (складання проекту бюджету, аналіз звіту про виконання бюджету за підсумками року);
- принцип ефективності – передбачає перевірку на економність та оптимальність управління і використання бюджетних коштів, а також на можливість виконання бюджетних програм, проведення різних державних заходів із найменшими витратами і найбільшим результатом;
- принцип самодостатності - системи контролю, що передбачає наявність такого складу елементів контролюючої системи, який забезпечує ефективність її функціонування й розвитку;
- принцип доцільності – передбачає перевірку цільового витрачання бюджетних коштів і використання набутого за рахунок цих коштів майна, а також відповідності діяльності накресленим цілям, програмам і пріоритетам.

Узагальнюючи вищенаведене, можна констатувати, що чітко сформульовані принципи бюджетного контролю є його організаційною та правовою основою і повинні знайти відповідне законодавче відображення.

Література

1. Большакова О.Ю., Кравченко Г.О. Методологічні принципи фінансового контролю: принцип незалежності // Фінансовий контроль. – 2004. - № 2 (19). – С. 44-48.
2. Бурцев В.В. Организация государственного финансового контроля в Российской Федерации: Теория и практика. - М.: ИТК “Дашков и К”, 2002. – 496с.
3. Бутинець Ф.Ф., Бардаш С.В., Малюга Н.М., Петренко Н.І. Контроль і ревізія. – Житомир:ЖІТІ,2000. – 512с.
4. Грачева Е.Ю., Харина Л.Я. Государственный финансовый контроль. – М.: ТК “Велби”6 Изд-во “Преспекр”,Б.г. – 272с.
- 5.Лімська декларація керівних принципів аудиту державних фінансів. Керівні принципи аудиту державних фінансів. –К.: Вид. підг. за сприяння програми ПРООН з врядування, 2003. – С. 23, 27.
6. Мартиненко М.М. Основы менеджменту. К.: Каравелла, 2005. – 496 с.
7. Степашин С.В., Столяров Н.С., Шохин С.О., Жуков В.А. Государственный финансовый контроль: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2004. – С.96-97.